

PROPOZYCJE „ETHOSU”

Tomasz Garbol, *Polskość łacińska. O twórczości literackiej Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Instytut Literatury, Kraków 2023, ss. 199.

Tytuł książki Tomasza Garbola *Polskość łacińska* zaczerpnięty został z listu, który dziewiętnastoletni Karol Wojtyła napisał do przyjaciela, Mieczysława Kotlarczyka. Tytuł ten dobrze oddaje przywiązanie Wojtyły do dwóch tradycji: klasycznej i romantycznej – przywiązanie, które trwało całe jego życie i znalazło wyraz we wszystkich obszarach jego aktywności. Autor polecaney książki ukazuje sposoby, w jakie inspiracja kulturą klasyczną i polską literaturą romantyczną, a zwłaszcza dziełami Cypriana Kamila Norwida, przejawiała się w twórczości literackiej (zarówno w poezji, jak i w utworach dramatycznych) Karola Wojtyły oraz w *Tryptyku rzymskim*, jedynym utworze poetyckim, jaki Jan Paweł II napisał w czasie swojego pontyfikatu.

Polskość łacińską otwiera rozdział biograficzny „«[...] duch jest więcej niż przemoc i miecz»”, w którym czytelnik otrzymuje syntetyczne przedstawienie dziejów życia Wojtyły, skoncentrowane na roli, jaką odgrywała w nim literatura jako taka oraz jego własna twórczość. Garbol podkreśla zwłaszcza trwałość inspiracji, wierność ideom, pod których wpływem pozostawał Wojtyła: „Formacyjne wybory dziewiętnastolatka [...] wytrzymały nie tylko próbę wojny, ale i konfrontację z zaangażowaniem w sprawy Kościoła powszechnego, a zatem i całego świata” (s. 12).

W rozdziale drugim, „Prymat ducha”, autor ukazuje specyfikę twórczości literackiej Karola Wojtyły – Jana Pawła II, poruszając trzy związane z nią zagadnienia: łacińskości, nawrócenia i nowoczesności. Prymat ducha nad materią uznaje Garbol za istotę („sól” – s. 19) tradycji łacińskiej i bada, w jaki sposób zasada ta obecna jest w utworach Wojtyły. Stwierdza: „Z pewnego oddalenia czasowego widać niewątpliwie przynależność Karola Wojtyły do tradycji łacińskiego chrześcijaństwa pomimo wątpliwości co do niektórych publicznych aktów oraz wypowiedzi Jana Pawła II odbieranych czasami przez środowiska przywiązane do tradycji katolickiej jako zbyt odważne czy nadmiernie postępowe” (s. 27). Funkcjonowanie kategorii nawrócenia w dziełach Wojtyły analizuje autor nie tylko w aspekcie indywidualnym (zwłaszcza jako przejście od wiary odziedziczonej do świadomej i dojrzałej oraz odkrycie grzeszności człowieka i miłosierdzia Boga), ale również jako kontekst „rozmyślań nad pol-

skim losem” (s. 35). Kategoria ta, pisze Garbol, stanowi ośrodek wizji świata prezentowanej w twórczości Papieża (por. s. 38). Zastanawiając się, „czy mocny akcent położony na fakt zakorzenienia twórczości Karola Wojtyły w tradycji łacińskiej nie kłóci się z intuicją, że był to człowiek otwarty na nowoczesność” (s. 38), Garbol opisuje zmianę stosunku Wojtyły do nowoczesności – związaną również z coraz wyraźniejszym ujawnianiem się w niej aspektów „cywilizacji śmierci”. Ostatecznie, zdaniem autora polecanej publikacji stosunek ten można scharakteryzować jako zaciekawienie i ostrożną otwartość (por. s. 46). „Zawsze jednak pierwszeństwo ma «cywilizacja życia»: wielkie chrześcijańskie dziedzictwo prymatu ducha nad materią, osoby nad rzeczą i etyki nad techniką” (tamże).

Rozdział trzeci, „«Znaleźć źródło»”, zawiera interpretacje trzech utworów pochodzących z trzech okresów życia ich autora: wczesnego sonetu (*Sonet XIV*), dramatu *Brat naszego Boga* oraz *Tryptyku rzymskiego* (Garbol nazywa ten utwór „summą teologiczną polskiego papieża” – s. 66), skupiające się na motywie prymatu ducha nad materią oraz ilustrujące tezę o trwałym zakorzenieniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II w tradycji łacińskiej.

Monograficzny esej dopełniony jest antologią pism Wojtyły, pozwalającą czytelnikowi na bezpośrednie spotkanie z omawianą w książce twórczością. W rekomendowanej pozycji zawarto również bibliografię wybranych opracowań, których lekturę Tomasz Garbol zaleca („bardziej wymagający Czytelnik może, a nawet powinien sięgnąć”... – s. 11).

Prymat ducha stanowi syntetyczne (zwraca uwagę sprawność, z jaką autor ukazuje życie i twórczość bohatera swojego opracowania jako organiczną całość), dynamicznie napisane i wyraziste ideowo wprowadzenie do spuścizny literackiej Karola Wojtyły – Jana Pawła II, osadzające ją w różnorodnych kontekstach: wydarzeń historycznych, współczesnych dyskusji nad miejscem chrześcijaństwa, a zwłaszcza Kościoła katolickiego w kulturze, oraz myśli filozoficznej (zwłaszcza etycznej) i teologicznej. Książka ta ukazała się w ramach serii Biblioteka Krytyki Literackiej Kwartalnika „Nowy Napis”. Redaktorzy serii stworzyli ją w odpowiedzi na kryzys dotyczący edukację polonistyczną, czytelnictwo, a także krytykę literacką. Dostrzegli oni między innymi potrzebę publikacji przystępnie napisanych rzetelnych opracowań, skierowanych „do uczniów studentów, nauczycieli i wszystkich, którzy nie stracili jeszcze wiary w wartość literatury jako narzędzia komunikacji w ramach pewnej kulturowej i narodowej wspólnoty” (s. 185), i mają nadzieję, że kolejne pozycje ukazujące się w serii staną się „ważnym elementem procesu przywracania naszej zbiorowej pamięci” (s. 186). Napisana wbrew „malkontentom, pesymistom i złośliwcom” (s. 7), którzy twierdzą, że „ze spuścizny Jana Pawła II pozostały nam jedynie sentymenty” (tamże), *Polskość łacińska* wydaje się publikacją spełniającą wszelkie warunki, by taką rolę odegrać.

P.M.